
KRUVAZİYER TURİZMİ'NDE DİKKAT ÇEKEN BİR NOKTA: KUŞADASI LİMANI

Destination Attracting Great Deal of Attention with Cruise Tourism: Port
of Kuşadası

Yrd. Doç. Dr. İbrahim SEZER*

Özet

Kruvaziyer turizmi, günümüzde dünyada en çok ilgi gören turizm aktivitelerinden birisidir. Kruvaziyer turizmi açısından dünya çapında ilgi gören çok sayıda destinasyonun bulunduğu Akdeniz Havzası'nda konumlanmış olan ülkemiz, söz konusu turizm türü bakımından dikkat çekici destinasyonlara sahiptir. Bunların başında da çok sayıda doğal ve kültürel çekicilikle büyük bir potansiyele sahip olan Kuşadası gelmektedir. 2013 yılı itibariyle Kuşadası Limanı, kruvaziyer gemi sayısı bakımından ülkemizde ilk sırada gelmektedir. Nitekim 2013 yılı itibariyle Kuşadası Limanı'na 428 kruvaziyer gemi demirlemiş ve bunlarla birlikte 577 685 kruvaziyer yolcu gelmiştir. Bütün bu potansiyeline rağmen Kuşadası, Akdeniz Havzası'ndaki rakip destinasyonlar arasında istenilen düzeye erişememiştir. Tanıtım, kentsel peyzaj ve alışveriş ortamları gibi birçok hususta gerekli düzenlemeler gerçekleştirildiğinde, Kuşadası'nın kruvaziyer turizminde çok daha üst sıralara tırmanabileceği anlaşılmaktadır

Anahtar Kelimeler: Kruvaziyer Turizmi, destinasyon, Kuşadası limanı, alternatif turizm.

* Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Abstract

Today, cruise tourism is one of most coveted tourism activities in the world. Our country that has been located on the Mediterranean Basin where a large number of world-wide popular destinations can be seen in terms of cruiser tourism has many destinations may draw attention in terms of this type of tourism. You can find Kuşadası early in the list of these destinations where has a great potential with many natural and cultural appeal hosting. Kuşadası Harbor ranks the first in number of cruise ships as of 2013. In fact, 428 cruise ships and 577 685 passengers visited the Kuşadası Harbor as of 2013. Despite all this potential, Kuşadası couldn't reach the desired level among the competing destinations in the Mediterranean Basin. It is Understood that if the necessary regulations are made in many issues such as introduction, urban landscape and shopping, Kuşadası can climb the ranks in cruiser tourism.

Key Words: tourism of Cruise, destination, harbor of Kuşadası, alternative tourism.

Giriş

Günümüzde klasik turizm aktivitelerinden (deniz-güneş-kum turizmi) sıkılan ve farklı arayışlara giren insanların arzuladığı çeşitli deneyimleri sunan alternatif turizm türleri, oldukça rağbet görmeye başlamıştır. Kitle turizmine karşı ortaya atılan alternatif turizm kavramı, çok şeyi kapsayabilmekte ve farklı tanımları yapılabilmektedir. Bu bağlamda *yerel halk tarafından yerel doğa ve kültüre dayandırılmış küçük ölçekli turizm* olarak tanımlanabildiği gibi *uzak destinasyonlara, özellikle de gelişmekte olan ülkelere bağımsız bir şekilde az sayıda kişinin yaptığı seyahat* olarak da tanımlanabilmektedir (Özgüç, 2013: 177). Turizmin birçok türü, alternatif olarak düşünülebilir. Yayla turizminden mağara turizmine, botanik turizminden sualtı dalış turizmine kadar çok sayıda alternatif turizm türü bulunmaktadır (Erdoğan, 2003: 105-107). Turizmin çeşitlendirilmesi, farklı isteklerin turizmde kendine yer bulması ve değişik heyecanlar yaşamak isteyenlerin tercih edebileceği turizm türlerinin ortaya çıkması, turizmin daha fazla insana hitap edecek şekilde gelişmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda son yıllarda yıldızı parlayan turizm aktivitelerinden birisi de kruvaziyer turizmdir. Hem deniz seyahatini hem de sayısız eğlence olanaklarını barındıran söz konusu turizm türü, her geçen gün daha fazla ilgi görmektedir.

Turistik aktivitelerin gerçekleştirilmesinde, turistlerin arzu ettikleri turistik etkinliğe katılmalarında ve istedikleri destinasyonları ziyaret etmelerinde, konforlu, güvenilir ve alternatif çok olan ulaşım faaliyetlerinin varlığı büyük önem taşımaktadır. Buna yönelik olarak son yıllarda deniz ulaşımında dikkat çekici gelişmeler görülmektedir. Hem gemilerin boyutlarının büyümesi hem konforlu ve kaliteli hizmetlerin yaygınlaşması hem de tatil seçeneklerinin ve destinasyonların artması, denizlerin turistik seyahatlere açılmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle kruvaziyer gemileri adı verilen dev transatlantiklerle birlikte, turistik aktivitelerin ve bunlara katılmayı arzu edenlerin deniz ulaşımına doğru yönelimi oldukça hızlanmıştır.

Bu bağlamda orta ve üst gelir grubuna ait olan ve klasik kıyı turizminden başka alternatif turistik aktiviteleri arayan turistler için kruvaziyer gemileriyle yapılan turizm faaliyeti, oldukça cazip bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Zaten bu gemiler, yukarıda ifade edilen turist profiline uygun özellikte seyahat programına sahip olan, başta konfor ve güvenlik olmak üzere, kaliteli turistik geziler için aranan birçok niteliği barındırmaktadırlar. 4-5 yıldızlı yüzer otel şeklinde olan bu gemiler, alışveriş, eğlence merkezleri; balkonlu kamaraları; casino, bar, restoran hizmetleri; dinlenme, okuma, terapi ve spor salonları gemide yayınlanan günlük gazeteler ve dergiler, konferans salonları, tiyatro ve kütüphane, uydur haberleşme ağı gibi yolcuya yönelik hizmetlerle çok güverteli birer “yüzer şehir” şekline dönüşmüştür (Güzel, 2006:27). Hatta bazılarında tırmanmak için yapay yamaç bile bulunmaktadır. Bu anlamda bunlar için klasik gemi kavramı yerine “yüzen kasaba”, “yüzen şehir”, “yüzen otel”, “su oteli” gibi kavramların kullanılmasının, bu tür gemilerin sahip olduğu zenginliği ve çeşitliliği daha iyi göstereceği anlaşılmaktadır (Özgüç, 2013: 93). Uluslararası Kruvaziyer Hatları Birliği (CLIA-Cruise Lines International Association)’ne göre kruvaziyer gemi; “*seyahati programlanmış, derin sulara iki gün ya da daha fazla kalan, en az 100 yolcu kapasiteli gemi*” şeklinde tanımlanmaktadır (Cavcar vd, 2012: 14). Kapasite olarak 100 kişi, asgari ölçüt olarak ifade edilmekle beraber, günümüzdeki

kruvaziyer gemileri binlerle ifade edilen yolcu kapasitesine sahiptirler. Söz konusu gemiler, sadece yolcu sayısı ile değil aynı zamanda sahip oldukları ultra lüks donanım, birbirinden ilgi çekici eğlence seçenekleriyle gerçekten de kısa süreli tatil programlarının vazgeçilmezleri arasına girmişlerdir.

Yukarıda sözü edilen dev gemilerle gerçekleştirilen, kısa süre içerisinde çok farklı güzergâhların ziyaret edildiği, genellikle 24 saatten az kaldığı, her türlü zevk ve beğeniye hitap eden eğlence seçeneklerinin olduğu turistik aktiviteler *kruvaziyer turizmi* olarak adlandırılmaktadır. Kruvaziyer turizmi, deniz temelli turizm kategorisi içerisinde yer almaktadır. Kruvaziyer turizmde, gemi içinde düzenlenen çeşitli aktiviteler dışında liman ziyaretleri, limana yakın yerlere ziyaret ve alışverişlerden oluşan aktiviteler gerçekleştirilmektedir (Anonim, 2010: 61). Söz konusu turizm türü, uzun bir süre boyunca, daha çok orta yaşın üzerindeki turist grubuna hizmet vermekteydi. Son zamanlarda ise büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bunların başında bu tür seferlere katılanların giderek daha gençlerden oluşması gelmektedir. Varlıklı emeklilerden oluşan çoğunluk, günümüzde yerini faal durumdaki yaşlılar ve orta gelirli ailelere bırakmış durumdadır. Bir başka farklılaşma ise yolculuk sürelerinin giderek kısalmasıdır. Son zamanlarda en çok tutulan, 3-4 gün veya 6-8 gün süreli olan ve çok farklı güzergâhların ziyaret edildiği yolculuklardır (Özgüç, 2013: 93). Bu bağlamda kruvaziyer gemilerle yapılan taşımacılığın en belirgin özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Güzel, 2006: 10);

- ✓ Seyahat süresi yolcu açısından bellidir (5, 7, 10, 15 ve 30 gün).
- ✓ Yolcu bindiği yere geri getirilmektedir. Yani binme ve inme limanları aynı olmaktadır.
- ✓ Gezi sırasında uğrak yerleri ve uğrak zamanları tarifeye dayandırılmıştır.
- ✓ Uğrak yerleri ağırlıklı olarak turizm merkezleri (kumsal, güneş, tarih, doğa, alışveriş vb.) arasından seçilmektedir.
- ✓ Hizmet faaliyetleri, ulaştırmadan çok gezi niteliğindedir.

Dünyada hızla gelişen ve bulunduğu ülkeye, bölgeye döviz geliri bırakan, orta ve üst gelir grubuna hitap eden bir turizm çeşidi olan kruvaziyer turizminin iki önemli bileşeni, kruvaziyer gemi ve liman işletmeciliğidir (Oral ve Esmer, 2010: 826). Burada üst gelir grubuna ait turistleri cezbedecek ultra lüks gemiler ne kadar değerli bir çekim gücüne sahipse, dikkat çekici doğal ve kültürel turistik çekiciliklerin bulunduğu, gemilerin ihtiyaçlarının karşılanacağı, turistlerin ise alışveriş yapıp, gezme şansına sahip olabilecekleri kruvaziyer limanlar da en az onlar kadar önemlidir. Bu durum, gemilerin tur güzergâhlarının belirlenmesinde en çok dikkat edilen hususların başında gelmektedir.

Kruvaziyer gemilerle yolcu taşımacılığı dünyada ilk defa Albert Blain tarafından 1890'da başlatılmıştır. Almanya'nın 1930 yılında kruvaziyer gemilere devlet desteği sağlamasıyla kruvaziyer turizmi, dünyada büyük bir gelişme göstermiştir (Üçışık ve Kadioğlu, 2001:83). İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve sonrasında havayolu rekabetinin etkisiyle oldukça kan kaybına uğrayan kruvaziyer gemilerle yolcu taşımacılığı, 1960'lı yıllarda dibe vurmuş ve pek çok denizyolu şirketi yolcu taşımacılığı hizmetlerine son

vermiştir. Ancak 1970’li yıllarda deniz gezisinin romantik ve dinlendirici yönlerinin tanıtıldığı televizyon dizilerinin ve daha birçok olumlu faktörün etkisiyle birlikte kruvaziyer turizmi popülerliğini artırmaya başlamıştır. Zaten 1970’lerden 1993’e kadar olan dönem deniz gezisinin huzurlu günleridir. Bu büyüme deniz gezisi endüstrisinin kendini dar bir perspektifteki bir “niche”¹ ürünü olarak tanımlamaktan daha geniş tabanlı bir kitle pazarı tatil olayı - en azından Kuzey Amerika’da - olarak tanımlamasına geçişinin bir sonucudur. Uluslararası deniz gezisi yolcu sayılarındaki artış, bu açıdan en büyük kanıt olarak sunulmaktadır. 1970 yılında, sadece yarım milyon kişi deniz gezisi yapmış iken, 1997 yılında bu rakam 8,5 milyona ulaşmıştır (Güzel, 2006: 19-32).

Bu kapsamda her geçen gün hem boyut ve yolcu kapasitesi açısından önemli ilerlemeler sağlanmakta hem de kruvaziyerlerle taşınan yolcu sayısında artışlar söz konusu olmaktadır. 1990 yılında 3,7 milyon kişi kruvaziyer gemilerle seyahat etmekteydi. Bunun % 92,6’sı Kuzey Amerika’dan katılan yolculardan oluşuyordu. 2012 yılında ise kruvaziyer turizmine katılan 20,9 milyon yolcunun % 55,7’i Kuzey Amerika’dan katılanlardan oluşmakta, bunu Avrupa ülkeleri izlemekte, buradan kruvaziyer turizmine 6,2 milyon yolcu katılmaktadır. Bu da toplam yolcu sayısının % 29,6’sına karşılık gelmektedir. Görüldüğü üzere Kruvaziyer turizmine kaynaklık eden ve en çok yolcu katılımının olduğu bölgelerin başında Kuzey Amerika ve Avrupa gelmektedir (Anonim, 2013a: 8).

Uluslararası Kruvaziyer Hatları Birliği (CLIA) verilerine göre 1980-2012 yılları arasında 225 milyon yolcunun kruvaziyer gemileriyle taşındığı anlaşılmaktadır. Günümüzde 20 milyonun üzerinde yolcu sayısı kruvaziyer turizm pazarı, ortalama olarak % 7,5 büyüme hızına sahiptir. 2015 yılında yolcu kapasitesinin 22,3 milyon olacağı tahmin edilmektedir. Yine kruvaziyer gemi sayısı ve yatak kapasitesi de her geçen gün artmaktadır. Nitekim Uluslararası Kruvaziyer Hatları Birliği (CLIA)’ne göre 2013 yılında 350 606 yatak kapasitesine sahip 227 kruvaziyer gemisinin dünya denizlerinde seyretmekte olduğu belirtilmektedir. 2015 yılında ise 378 256 yatak kapasitesine sahip 239 kruvaziyer gemisinin dünya denizlerinde seyretmekte olacağı tahmin edilmektedir. Dünya çapında kruvaziyer turizmde önde gelen şirketler, CCL (Carnival Cruise Line), RCL (Royal Caribbean Line) ve diğerleri olarak ifade edilmektedir. CCL, kruvaziyer yolcu kapasitesinin % 49,2’sini, RCL ise % 23,7’sini taşıyarak (toplamda % 73) sektörün en önemli iki aktörü durumundadır (Anonim, 2013d: 4; Anonim, 2012d: 11).

Kruvaziyer destinasyonları içerisinde, her ne kadar Kuzey Amerika, Güney Amerika ve tropik adalar ön planda olsa da, günümüzde Uzak Doğu, Kutuplar, Baltık Denizi Bölgesi, Arap Yarımadası, Kızıldeniz, Karadeniz ve özellikle Akdeniz Bölgesi giderek daha çok ilgi çekmektedir. Pazarlama stratejisi gereği kruvaziyer destinasyonlarında yeni güzergahlar yaratılmakta, bu sayede çeşitlilik oluşturulmaya çalışılmaktadır. Günümüzde en çok ilgi çeken destinasyonlar, Güney Amerika (Karayipler), Akdeniz, Avrupa, Alaska, Bahamalar, Batı Meksika, Transatlantik, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Pasifik, Trans

¹ Tam anlamıyla nokta atışı yapan, belirli ve özel bir alanı ifade eden anahtar kelimelere “niche” denilebilir. Niche marketing (Niş Pazarlama), ihtiyaç olan bir ürünün veya hizmetin potansiyel müşteri olduğu düşünülen belli bir hedef kitleye pazarlanmasına yönelik olan bir market stratejisidir (Bkz. <http://www.ingilizceturkce.gen.tr- www.firmanikaydet.com>)

Kanal, Güney Amerika ve Hawai'dir. Akdeniz Havzası kruvaziyer destinasyonları içerisinde önemi giderek yükselmekte olup, Güney Amerika (Karayipler) destinasyonundan sonra ikinci sıraya yükselmiş ve son 3 yılda kruvaziyer turizmin gözdesi haline gelmiştir. Bu kapsamda 2013 yılında en "popüler" kruvaziyer turizmi destinasyonlarının kapasite açısından dağılımı; Karayipler/Bahamalar (% 34,4), Akdeniz (% 21,7), Avrupa (% 10,9), Avustralya, Yeni Zelanda, Pasifik (% 5,0), Alaska (% 4,8), Güney Amerika (% 3,9), Asya (% 3,4), diğer destinasyonlar (% 15,8) şeklindedir (Anonim, 2012c: 14; Anonim, 2013d:15; Oral ve Esmer, 2010: 826).

Türkiye'de, kruvaziyer gemi işletmeciliği 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda başlamıştır. Kruvaziyer gemi işletmeciliğindeki ilk adım, bir liner yolcu gemisi olan "Ege" adlı gemiyle olmuştur. Daha sonra, ikinci el olarak, ABD'den alınan "Ankara", "Tarsus", "Adana", "İstanbul", "Ordu", "Trabzon" ve "Giresun" adlı gemilerle liner taşımacılığa devam edilmiştir. İtalya'da 1950 yılında inşa edilen "Samsun" ve "İskenderun" gemileri de kruvaziyer olarak Akdeniz'in çeşitli limanlarında pek çok sefer gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte Türkiye, çağdaş anlamda kruvaziyer turizm için gerekli nitelikleri olan gemilere sahip değildir. Ancak yabancı bayraklı gemiler, Türkiye'nin kıyılarını ve turistik yörelerini görmeyi arzulayan turistleri taşımaktadırlar. Türkiye'de gerçek anlamda bir kruvaziyer gemi işletmeciliğinin varlığından söz edilemez. Çünkü, Türkiye'de kruvaziyer sefer yapan gemilerin dizayn standartları oldukça düşüktür. Dünya standartlarında dizayn edilmiş kruvaziyer yolcu gemileri karşısında, Türkiye'nin kruvaziyer gemilerinin rekabet şansları pek yüksek değildir. Günümüzde, kruvaziyer gemi işletmeciliğinde önde gelen ülkeler Norveç, Rusya, Panama, Yunanistan ve İtalya'dır. Dünya kruvaziyer gemi tonajının yüzde 80'i bu ülkelerin himayesindedir (Üçışık ve Kadioğlu, 2001:86-91).

Ülkemiz, kruvaziyer turizminden aldığı pay anlamında değerlendirildiğinde, Kruvaziyer destinasyonları içerisinde en çok dikkat çeken sahalardan birisi olan Akdeniz Havzası'nda bulunan Türkiye'nin, kruvaziyer turizmde bulunduğu konum itibarıyla oldukça önemli sayılabilecek potansiyel taşıdığı anlaşılmaktadır. Gerçekten de üç tarafı denizlerle çevrili, Doğu Akdeniz'de kıyı uzunluğu en fazla olan (8333 km) ve ilgi çekici limanlara sahip olan bir ülke olarak, kruvaziyer turizminden alınan pay, her geçen gün artmaktadır. Ülkemizdeki limanlara gelen kruvaziyer gemi ve yolcu sayısında, 2003 yılından 2008 yılına kadar olan süreçte, sürekli bir artışın olduğu görülmektedir. Nitekim 2003 yılında ülkemiz limanlarını ziyaret eden gemi sayısı 887 ve yolcu sayısı 581 848 iken, 2008 yılında yani 5 yıl içinde gemi sayısı yaklaşık iki kat artarak 1 612'ye, yolcu sayısı da 3 kattan fazla artış göstererek 1 605 372'ye ulaşmıştır. Ancak Avrupa'yı da etkileyen küresel ekonomik krizin etkisiyle, ülkemize gelen kruvaziyer gemi ve yolcu sayısı 2009 yılında azalış göstermiş ve 1 328 gemi ile 1 484 194 yolcu ülkemiz limanlarına uğramıştır. Bununla birlikte 2010 yılından itibaren hem gemi hem de yolcu sayısı yeniden yükseliş trendine girmiş, 2011 yılı sonunda gemi sayısı 2008 yılındaki rakamı geçerek 1 623 olurken, yolcu sayısı 2 milyonun üzerine çıkmış ve 2 191 420 kişi olmuştur. 2012 yılında ülkemiz limanlarına gelen gemi sayısı 1 685 olurken, yolcu sayısı yine 2 milyonun üzerinde olmakla birlikte bir önceki yıla göre % - 3 azalarak 2 133 420 kişi olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında ise ülkemiz limanlarına gelen gemi sayısı 1 572 olurken, yolcu sayısı bir önceki yıla göre % 5 artarak 2 240 776 kişiye yükselmiştir. Bu rakam, uluslararası

krvaziyer gemilerle taşınan yolcu sayısı kıyaslandığında, 2013 yılında 20,9 milyon yolcunun % 10,7'sinin Türkiye limanlarına uğradığı anlaşılmaktadır (Deniz Ticareti İstatistikleri (2012), Kruvaziyer Turizmi İstatistikleri (2013) Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü).

Ülkemizin sahip olduğu böylesine yüksek potansiyelin oluşmasında özellikle araştırma sahası olan Kuşadası'nın bulunduğu Ege Bölgesi limanlarının payı oldukça önemlidir. Kruvaziyer gemiler, ülkemizin toplam 26 limanını ziyaret etmektedir. Bu limanların; 10'u Ege Denizi'nde, 8'i Akdeniz'de, 4'ü Marmara Denizi'nde ve 4'ü Karadeniz'dedir (Anonim, 2012d:19). Özellikle Kuşadası başta olmak üzere, İzmir ve Marmaris gibi kruvaziyer limanları, ülkemizin kruvaziyer turizminde oldukça söz sahibidirler. Bu bağlamda 2011 yılında Kuşadası Limanı, ülkemize gelen kruvaziyer gemi sayısı ve deniz yoluyla gelen yolcu (krvaziyer+günöbirlikçi) sayısı bakımından lider konumunda yer almaktaydı (Anonim, 2012b). 2013 yılında ise kruvaziyer gemi sayısı bakımından lider olmakla birlikte yolcu sayısı bakımından İstanbul'dan sonra ikinci sırada gelmektedir. Nitekim 2013 yılında 428 gemi ve 577 685 yolcu Kuşadası Limanı'na uğramıştır. Kuşadası Limanı'nı gemi sayısı bakımından sırasıyla İstanbul (381 gemi), İzmir (190 gemi), Bodrum (114 gemi), Marmaris (112 gemi) ile Antalya (64 gemi) limanları takip etmektedir. Yolcu sayısı bakımından ilk sırada 689 417 yolcu sayısı ile İstanbul gelmektedir. Onu sırasıyla Kuşadası (577 685 yolcu), İzmir (486 493 yolcu), Antalya (163 575 yolcu), Marmaris (152 685 yolcu) limanları izlemektedir (Anonim, 2013b: 80; Anonim, 2014).

1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

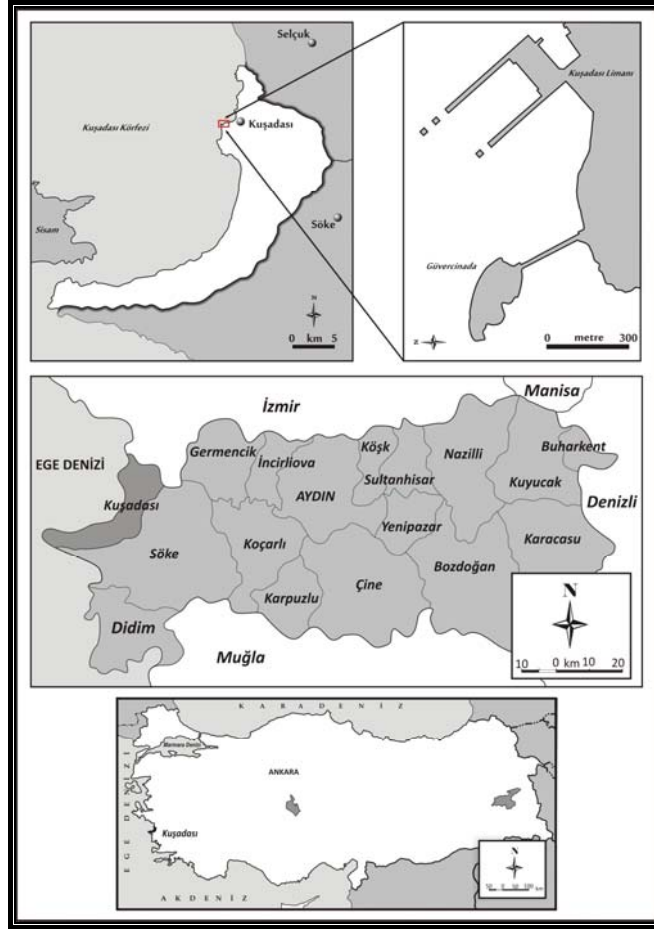
Bu çalışmada öncelikle Kuşadası Limanı ve kentinin sahip olduğu kruvaziyer turizmi potansiyelinin ortaya konulması amaç edinilmiştir. Bu kapsamda Kuşadası Limanı ve kenti ile yakın çevresindeki sahaların doğal ve beşeri çevre özellikleri, tarihi gelişimi, limanın teknik özellikleri ile turistik açıdan değer taşıyan özellikleri çalışmada ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra çalışmada, Kuşadası Limanı ve çevresinde turizmle ilgili olarak karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuş, söz konusu faaliyetin Kuşadası'nın ekonomisine etkileri irdelenmeye çalışılmıştır.

Araştırma boyunca gezi-gözlem ve mülakat metotları sıklıkla uygulanmış ve Kuşadası Limanı ve kenti gezilerek, liman yetkilileriyle, yerel yöneticilerle turizmle ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla mülakatlar gerçekleştirilmiş, kruvaziyer turizmi potansiyeli ve sorunlar bizzat yerinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışma ile Kuşadası Limanı ve çevresinin sahip olduğu kruvaziyer turizmi potansiyelinin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesinin, bu husustaki sorunların tespiti ve çözümü noktasında, sektöre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

2. Araştırma Sahasının Konum Özellikleri

Bu kapsamda kruvaziyer gemilerin yanaştığı ve kruvaziyer yolcularının giriş yaptığı Kuşadası Limanı, Aydın iline bağlı Kuşadası ilçesi sınırları içerisinde yer almakta, ilçe merkezi olan Kuşadası kentinin Camikebir Mahallesi kıyısında konumlanmış durumdadır (Fotoğraf 1). Ülkemizin en gözde kruvaziyer limanlarından birisini barındıran Kuşadası, hem muhteşem kumsallara sahip zengin doğal güzellikleri ile hem de tarihi ve kültürel

zenginliklere yakınlığıyla Ege Denizi'nde kruvaziyer turizmi açısından dikkat çekici destinasyonlar arasında yer almaktadır. Kuşadası'nın konumlandığı nokta, kıyı turizminin en gözde kumsallarına, fauna ve flora açısından zengin milli park sahasına erişimin, günübirlik yolculuklara uygun yakınlıkta bulunmasını sağlamıştır (Harita 1).

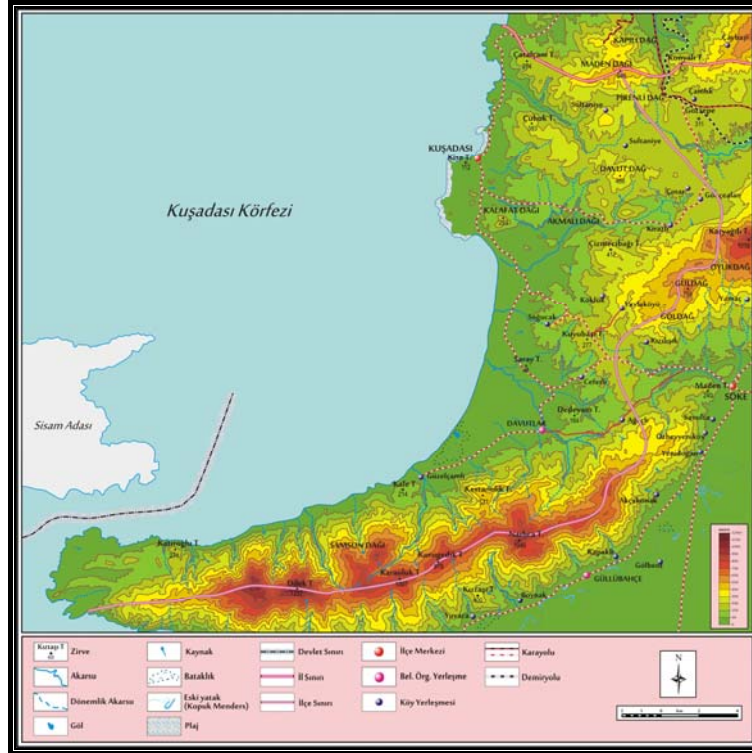
Harita 1. Kuşadası Limanı'nın Lokasyonu.

Kuşadası Limanı, Efes (18 km) ve Meryem Ana (18 km), St. John Bazilikası (18 km), Artemis Tapınağı (18 km), Priene (35 km), Şirince Köyü (28 km), Claros (25 km), Miletos (65 km), Didyma (155 km) gibi tarihi çekiciliklere de yine çok kısa sürelerde erişimin sağlanabileceği bir konumda bulunmaktadır. Yine İzmir Adnan Menderes Hava Limanı'na 95 km mesafede iken, Milas-Bodrum Hava Limanı'na 125 km mesafede yer almaktadır. Bunun yanı sıra başta halı ve kilim olmak üzere, takılar, el sanatları, hediyelik eşyalar gibi yöresel ürünler de Kuşadası Limanı'na gelen günübirlikçilerin hemen yakınındadır. Bunlara

Kuşadası Limanı'nın aynı anda 4 kruvaziyer gemisinin yanaşmasına uygun boyuttaki kapasitesini de eklemek gerekir. Bütün bu turistik çekim unsurlarıyla Kuşadası, kruvaziyer turizminin sadece ülkemizdeki en önemli güzergâhlarından birisi değil, aynı zamanda Akdeniz Havzası'ndaki en önemli destinasyonlarından biri olma yolunda ilerlemektedir.

3. Kuşadası Limanı ve Çevresinin Doğal Çevre Özellikleri

Kuşadası, hem konumuyla hem barındırdığı doğal çevre elemanlarıyla kruvaziyer turizmi için ülkemizdeki en dikkat çekici destinasyonlardan biridir (Fotoğraf 1). Çevresiyle birlikte yeryüzü şekilleri bakımından Asıl Ege Bölümü'nün karakteristik özelliklerini taşıyan Kuşadası, engebeli bir topoğrafyaya sahip olup, deniz seviyesi ile Dilek Tepesi (1237 m) arasındaki yükselti farkı 1000 m'yi geçmektedir (Dinçay, 1998: 5). İlçe toprakları, Kuşadası Körfezi'nin doğu ve güneydoğusundaki kıyı ovasıyla, gerisinde kalan alçak platoyu kaplar. İlçenin doğusu 1010 m yüksekliğindeki Gümüş Dağı ve güneyi denize doğru inen Samsun Dağları ile çevrilidir. Kuşadası'nda, kuzey ve güneyde yer alan düzlüklere karşılık kıyıda yüksek tepe ve kayalıklar yer alır (Anonim, 1982: 1044-1045). Kuşadası genellikle dağlık ve engebeli bir araziye sahiptir ve düzlük araziler oldukça azdır. Karaova, ilçede yer alan en büyük ovardır. Kuşadası'nın doğusunda Pilav Dağı, Kalafat Dağı, güneyinde Kese Dağı bulunmaktadır (Harita 2).

Harita 2. Kuşadası ilçesi ve yakın çevresinin topoğrafyası.

İlçe merkezi olan Kuşadası kenti, aynı adı taşıyan körfezin hemen kıyısında yer almaktadır. Kuşadası kenti, İzmir, Efes, Milet, Didim, Marmaris, Bodrum gibi turistik merkezlere oldukça yakındır. Ayrıca Yunanistan'ın Sisam Adası'na da yakın olması nedeniyle, adaya gelen turistler için Türkiye'ye geçiş kapısı durumundadır. Kentin bu konumu ve doğal koşulları, turizm yönünden hayli önem kazanmasına neden olmuştur. Kuşadası kıyı şeridi üzerinde sıralanmış olan Tusan, Otuzbir, Akyar, Kadınlar Denizi, Aslan Burnu, Yavan Su, Sümerbank, Ilıcaburnu, Karaova, Güzelçamlı, İçmeler, Aydınlık, Kabaklıburun (Kalamaki), Karasu, İlyas Ağa, Dipburun ve Tavşanburnu plajları yazın önemli miktarlarda turist çekmektedir. Öte yandan Güzelçamlı Beldesi çevresindeki plajlar ve denize kadar inen zengin bitki örtüsü, yörenin en önemli doğal zenginliklerindedir (Anonim,1982: 1044-1045). Dilek Yarımadası olarak bilinen bu saha, 1966 yılında milli park olarak ilan edilmiş, 1996 yılında da Büyük Menderes Deltası ile birleştirilerek genişletilen Dilek yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın bir bölümüdür. Söz konusu saha, hem kumsalların varlığı hem de milli park olması nedeniyle turistik açıdan dikkat çekici doğal güzelliklere sahiptir.

Fotoğraf 1. Kuşadası Limanı ve Kentinden Bir Görünüş.

Kruvaziyer turizmde hem gemi ve yolcuların ulaştırılmasında kullanılması açısından hem de harikulade görünümüyle başlı başına bir çekilim kaynağı olan Ege Denizi'nin varlığı büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda Ege Denizi'nin fiziksel özellikleri, denizaltı ve kıyı topoğrafyasıyla ilgili bilgiler vermek yararlı olacaktır. Öncelikle Ege Denizi'nin oluşumu ve günümüze kadar olan süreçte meydana gelen değişiklikleri irdelediğimizde, 4. Jeolojik zaman başlarından itibaren oluşan kırılmalarla, Ege Denizi'nin bulunduğu sahadaki Egeit kara kütlelerinin, birkaç kez tekrarlanan faylanma hareketleri ile dilimlere ayrıldığı anlaşılmaktadır. Çöken yerlerin Akdeniz'in suları tarafından kaplanmasıyla Ege Denizi meydana gelmiştir. Anadolu kıta kütlelerinin bir uzantısı olan Ege Denizi'nin tabanı son derece girintili-çukuntulu bir durum sergiler. Ege'nin Anadolu kesiminde en derin olan yerlerden birisi, 1000 m derinliğin tespit edildiği Kuşadası Körfezidir. Ege Denizi

oluştuktan sonra Kuvaterner’de meydana gelen Flandriyen transgresyonu ile akarsu vadileri ve grabenler denizle kaplanmış, Kuşadası Körfezi örneğinde olduğu gibi koy ve körfezler haline dönüşmüşlerdir (Atalay ve Mortan, 1995: 229).

Ege Denizi’nin başlıca özelliği, denizaltı reliyefinin geniş ölçüde karasal izler taşımasıdır. Girit Adası’nın kuzeyindeki derin çukurlar istisna edilirse, Ege Denizi’nde derinliği 500 m’yi geçmeyen sahaların büyük bir alan kapladığı görülür. Hatta birçok kesimde derinlikler, 200 m’yi geçmemektedir. Bütünüyle değerlendirildiğinde, Ege Denizi’nde Anadolu ile Yunanistan arasında uzanan bir takım yüksek eşiklerle çukurlukların, birbirini takip eder vaziyette sıralanmış oldukları görülür. Batı Anadolu kıyıları önünde kıta şelfi oldukça geniştir. Fakat karakteristik bir şelf oluşumu göstermemektedir. Ege Denizi’nde şelf sınırı pek belli değildir. Çünkü yakın zamanlardaki tektonik hareketler şelf ve kıta şevi üzerinde deformasyonlar oluşturmuş ve birçok kesimde bunların asli durumları bozulmuştur. Ege Denizi’nde med-cezir hareketlerinin neden olduğu seviye değişiklikleri, Karadeniz’deki ve Marmara’dakilere oranla daha önem arz etmektedir. Ege Denizi’ndeki akıntıların durumu da dikkate değer bir özellik göstermektedir. Burada biri kuzeyden güneye diğeri güneyden kuzeye doğru olmak üzere iki büyük yüzey akıntısı vardır. Bunun yanı sıra bunlardan ayrılan kolların koylarda ve körfezlerde oluşturdukları küçük akıntılar da söz konusudur (İnandık, 1964:44-47). Kuşadası Körfezi ve çevresindeki denizaltı topoğrafyası, şelf durumu ve akıntı sistemleri, kruvaziyer gemilerinin körfeze giriş-çıkış rotalarının belirlenmesinde oldukça önem taşımaktadır. Hatırlanacağı üzere 2012 yılının haziran ayında İtalya’da Costa Concordia adlı devasa boyutlara sahip kruvaziyer gemisinin kaza yapmasında, bu faktörlerin dikkate alınmaması ve kıyıdaki denizaltı kayalıklarının varlığı oldukça etkili olmuştur.

Kruvaziyer turizmde destinasyonların ve limanların tercih edilmesinde, buldukları kıyı bandının sahip olduğu çekicilik unsurları ve doğal güzellikler de oldukça değerlidir. Bu bağlamda Ege Denizi’nin bir parçası olan ve bizim de çalışma sahamızın içinde yer aldığı Kuşadası Körfezi kıyı bandının, denizin kara üzerindeki aşınımı ve biriktirme işlevi sonucu onu şekillendirmesi ile meydana geldiği anlaşılmaktadır. Körfezin kıyı bandında bir süreklilik değil tamamen bir değişkenlik söz konusudur. Körfezin güney ve orta bölümlerinde, dağların denize dik olarak uzanışı ile buralarda dalgaların aşındırma etkisi ön plandadır ve sonuçta yoğun falez oluşumlarına rastlanılmaktadır. Körfez çevresinde başlangıçta denizle temas halinde bulunan yüksek kıyıda, dalgaların etkisiyle oyulma ve göçmeler şeklinde aşınma-erozyon izleri görülmektedir. Bu oyulmaların tabanlarında geniş abrazyon düzlüklerine rastlanılmaktadır (Altınbaş vd, 1997: 747-754).

Bunların yanı sıra Kuşadası Körfezi’nin kıyı şeridi boyunca küçük akarsuların taşıdığı alüvyonları biriktirmeleri sonucunda 4. Jeolojik zamanda oluşmuş kıyı ovası bulunmaktadır. Kısaca söylemek gerekirse Kuşadası ilçesinde falezlerin hakim olduğu yüksek kıyılar ile plaj ve kumulların hakim olduğu alçak kıyılar mevcuttur. Dilek Dağı’nın kuzey etekleri boyunca yüksek kıyılar görülmektedir (Dinçay, 1998:6-8). Kuşadası Körfezi’nin güneyi Samsun Dağı kütesinin Sisam Adası’na doğru uzanarak yaptığı burun ile çevrilmiştir. Mermerlerden oluşan masif bir yapıya sahip olan bu çıkıntının hemen bütün kıyıları sarp falezler halindedir (İnandık, 1958:68-69). Dilek Dağı’na kadar uzanan kısımda ise alçak kıyılar mevcuttur. Kuşadası Limanı’nın da kıyısında konumlanmış olduğu

Kuşadası Körfezi, yukarıda da bahsedildiği üzere hem Ege Denizi'nin ezip edici görseiliğiyle hem de kıyılardaki birbirinden ilgi çekici koyların varlığıyla kruvaziyer seyahatleri için Doğu Akdeniz'deki en dikkat çekici destinasyonlardan birisidir.

Kuşadası, sadece yer şekilleri (kıyı topoğrafyası) ve hidrografya (Ege Denizi) özellikleri açısından değil aynı zamanda iklim koşulları bakımından da kruvaziyer turizmi gibi hava ve iklim şartlarıyla doğrudan bağlantılı olan seyahat aktivitelerinde tercih edilen klimatik özelliklere sahiptir. Bu açıdan Kuşadası'nın sıcaklık, yağış, rüzgâr ve bağıl nem gibi iklim elemanlarını ve bunların kruvaziyer turizmine etkilerini incelemek yararlı olacaktır.

Tablo 1. Kuşadası ilçesine ait bazı iklimsel değerler (1970-2011).

AYLAR	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Ort.
Ort. Hava S. (°C)	9,2	9,6	11,7	15,2	19,3	23,9	26,2	25,6	22,2	18,0	13,6	10,6	17,09
Ort. Yağış Mik. (mm)	102,8	94,3	70,2	43,8	22,1	5,7	0,7	0,6	16,6	42,9	94,8	115	609,5 (toplam)
Ort. Deniz Suyu S. (°C)	15,5	15	15,5	16,9	19,3	22,6	24,7	24,2	23,6	21,4	18,8	16,7	19,5
Ort. Nis. Nem (%)	67,3	66,7	66,7	66,7	65,7	59,6	56,6	61,9	63,9	68,4	68	69,2	65
Ort. Rüz. Hızı (m/sn)	3,01	3,15	2,79	2,46	2,11	2,2	2,21	2,14	2,11	2,18	2,66	3,03	2,50
Aylık Açık Gün. Sayısı*	8,8	7,8	9,9	9,3	15	22,9	28,4	28,6	24,1	16,1	10,9	8,2	109 (toplam)
Aylık Ort. Bulut.Oranı	4,9	4,9	4,4	4,3	2,9	1,2	0,6	0,5	1,1	2,8	4,3	5	3,07
Aylık Orajlı Gün Sayısı	2,9	2,6	2,1	1,7	1,7	0,6	0,2	0,1	0,8	1,6	2,3	2,6	19,2 (toplam)
Aylık Fırtınalı Gün Sayısı	1,8	2	1,7	1	0,3	0,04	0,07	0,1	0,1	0,6	1,3	2	11,01

Kaynak: Kuşadası Meteoroloji Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Deniz suyu sıcaklıklarının 18 °C – 28 °C arasında, hava sıcaklıklarının 20 °C – 28 °C arasında, bağıl nem oranlarının % 30-70 arasında, aylık kapalı gün sayısının 10 gün ve daha az olmasının yanı sıra ortalama rüzgâr hızının 6 m/sn'den az olması insan sağlığı açısından olumlu olarak kabul görmektedir (İkiel, 2005: 239). Bu kriterler eşliğinde, kruvaziyer turizmine katılan insanları da dikkate alarak araştırma sahasını değerlendirdiğimizde, Kuşadası'ndaki iklim özelliklerinin insan sağlığı ve turistik aktiviteler açısından oldukça elverişli olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Kuşadası'nda iklimin uygunluğu ve uzun bir

* 1970-2006 yıllarını kapsamaktadır.

turizm sezonuna olanak sağlaması, kruvaziyer turizmi açısından değerini daha da artırmaktadır. Kuşadası, sıcak ve kurak geçen yaz mevsimiyle, ılık ve yağışlı geçen kış mevsimiyle özdeşleşmiş olan tipik Akdeniz ikliminin görüldüğü bir sahada bulunmaktadır. Sıcak geçen ayların çoğunlukta olduğu yörede sıcaklık ortalamaları kışın bile 9-10 °C civarındadır. Kuşadası istasyonundan alınan ortalama sıcaklık verilerine göre, Kuşadası'nın yıllık ortalama sıcaklığı, 17,09 °C olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Bu açıdan asıl dikkate alınması gereken ve kruvaziyer turizmi açısından önemli olan veriler ise turizm sezonu olarak kabul edilen mayıs-ekim aylarını kapsayan dönemdeki sıcaklık verileridir. Çünkü Kuşadası'na gelen kruvaziyer gemilerinin büyük çoğunluğu bu zaman zarfında limana uğramaktadır. Bu dönemde günlük ortalama hava sıcaklığı 22 °C'nin üzerindedir (Kuşadası 22,5 °C). Bu bağlamda mayıs ayında ortalama hava sıcaklığı 19,3 °C iken, haziran ayında 23,9 °C, temmuz ayında 26,7 °C, ağustos ayında 25,6 °C, eylül ayında 22,2 °C ve ekim ayında 18 °C dir (Tablo 1). Bu sıcaklık verileri, zaman zaman ekstrem durumlar gösterse de Kuşadası'nda iklim konforunun insan yaşamı ve dolayısıyla buraya kruvaziyer gemilerle gelecek ziyaretçiler açısından uygun olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca bu dönemde nisbi nem oranları % 60 civarında (Kuşadası % 61,5) olup, bulutluluk oranları ve yağışlılık durumu minimum seviyede, aylık ortalama açık gün sayıları (Kuşadası 23,4 gün) ise oldukça yüksektir (Tablo 1). Buradan dünyada kruvaziyer turizmde öne çıkan Akdeniz destinasyonlarının en önemli çekim kaynaklarından biri olan bol güneşli açık hava şartlarının, araştırma sahamızda fazlasıyla mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

Kuşadası, sıcaklık ve nisbi nem düzeylerinde olduğu gibi rüzgar koşulları bakımından da kruvaziyer turizmüne elverişli özellikler gösterir. Nitekim özellikle mayıs-ekim aylarını kapsayan altı aylık dönemde özellikle gündüz vakitlerinde denizden karaya doğru eserek havanın serinlemesine ve iklim konforunun artmasına katkı yapan 2 m/sn'den az hızla sahip (Kuşadası 2,1 m/sn) hafif meltem rüzgârları görülmektedir (Tablo 1). Ayrıca özellikle deniz ulaşımını ve gemi seyahatlerini etkilemesi bakımından önemli bir gösterge olan orajlı ve fırtınalı gün sayısı da bu dönemde oldukça azdır. Nitekim bu altı aylık sürede toplam orajlı gün sayısı 5 iken, fırtınalı gün sayısı 1,2 gündür. Gerçi yıllık toplamda da hem orajlı hem de fırtınalı gün sayısı bakımından oldukça düşük değerler gözlenir. Bu da kruvaziyer turizmi gibi gemi seyahatlerini içeren aktiviteler için sahamızdaki rüzgar durumunun da oldukça elverişli olduğu ve gemiler için risk teşkil etmediğinin bir göstergesidir. Kuşadası'ndaki deniz suyu sıcaklıklarını incelediğimizde ise ideal kriterlere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Kuşadası'nda yıllık ortalama deniz suyu sıcaklığı 19,5 °C'dir. Ayrıca turizm sezonu olan mayıs-eylül aylarını kapsayan beş aylık dönemde aylık ortalama deniz suyu sıcaklığının 22,8 °C olduğu ve deniz banyosu için ideal sıcaklığa sahip olduğu görülmektedir.

İnsan sağlığı ve turistik aktiviteler açısından gerekli olan iklim kriterlerini önemli oranda karşılayan iklimatik ortama sahip olan Kuşadası'nda, mayıs ayı ortalarından ekim ayı ortalarına kadar olan –aynı zamanda kruvaziyer gemilerin en çok geldiği dönem olan- turizm sezonunda iklimsel değerlerin insan sağlığı ve turizm faaliyetleri için belirlenmiş olan eşik değerleri aşmadığı anlaşılmaktadır. Tabii sadece kruvaziyer gemi turlarının yoğunlaştığı bu dönemde değil, yılın önemli bir kısmında da iklim koşulları turistik

aktivitelere elverişlilik göstermektedir. Bu bağlamda kruvaziyer gemilerin geldiği yılın diğer aylarında da bu bakımından dikkate değer bir olumsuzluk görülmemektedir. Bütün bu iklimsel veriler, Kuşadası'nda iklim koşullarının kruvaziyer turizmi açısından oldukça uygun olduğunun bir kanıtıdır.

4. Kuşadası Kenti ve Limanı'nın Tarihi Gelişimi

Kuşadası Limanı ve kentinin tarihi gelişimini ele almak, araştırma sahamızın deniz ulaşımı geçmişi ve kruvaziyer turizmi potansiyelinin anlaşılması bakımından yararlı olacaktır. Bu bağlamda tarihte Neopolis, Marathesium, Ania, Anaea, Scalanova adlarıyla anılmış olan Kuşadası'nın ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu tam olarak bilinmemekle beraber bu konuda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bir rivayete göre, Yılancı Burnu denilen yerde, İyonlar tarafından kurulmuştur. Bir başka görüş de kentin, Pilav Dağı eteklerinde Andız Kulesi denilen yerde kurulduğu, daha sonra ulaşım güçlükleri nedeni ile Andız Kulesi'nden alınarak "Scalanova (Yeni iskele)" adıyla bugünkü yerine taşındığı ileri sürülmektedir. Kuşadası, M.Ö. V. Yüzyıl başlarında Pers egemenliğine girmiş, M.Ö. 448'de Atina'nın koruyuculuğu altında kalmıştır. Büyük İskender'in Asya Seferi sırasında Makedonya Krallığı'na katılmıştır. Büyük İskender'in ölümü ile Asya Krallığı'na bağlanmıştır. M.Ö. 64'te Romalılar'ın eline geçmiş, M.S. 395'te Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Bizans egemenliğine girmiştir. Küçükada, Bizanslılar için kıyıları koruyan ileri bir karakol durumundaydı. Güvercinada ve 1834'te yeniden yapılan Büyükada, Venedikliler ve Osmanlılar tarafından askeri üs olarak kullanılmaktaydı(Anonim, 1982: 1011).

Romalılar döneminde (M.Ö.1. yy.-M.S.4. yy.) önemli ticaret merkezlerinden biri olan Kuşadası, Ortaçağ'da Pygela ve Anaia gibi iki önemli limanı barındırmıştır. Pygale, bugünkü Clup Pigale ve Kuştur Tatil Köyü'nün Disko'su ve Ala Carte Restoranı'nın bulunduğu tepede kurulmuş antik bir yerleşim yeri idi. Dünya, sağlık şehri olarak kurulan ilk kent Pygela'dır. Argos Kralı Agamemnon, 10 yıl süren Truva savaşları sırasında, yorgun düşen askerlerini dinlendirmek, hem de savaş gemilerini onarmak için Kuşadası'ndaki Pygale ve İzmir'deki Agamemnon şehirlerini kurdu. Her iki şehir, yakınında bulunan şifalı sularla askerlerinin bozulan sağlıklarını ve yıpranan morallerini geri getirmeyi başardı. Şimdiki Pine Bay Tatil Köyü'nün bulunduğu Çam Limanı ve Tusan Oteli'nin arkasındaki gölet – bataklık, Pigale şehrinin limanı ve gemi bakım yerleriydi. Pygale sağlık kenti ve limanı, daha sonra Efes'e gelen Büyük İskender'in askerlerine de dinlenme ve eğlence yeri olmuştur (www.kusadasi.bel.tr-10.09.2012). Pygela, Arkaik Çağ'da bir ticaret merkezi iken, Helenistik dönemde Efes Limanı'nın önem kazanmasıyla bir süre unutulmuş, ancak söz konusu limanın dolmasından sonra yeniden önemi artmaya başlamıştır (Akyüz, 2007: 36).

Ortaçağ'da Kuşadası'nın iki önemli limanından diğeri ise Anaia (Anea)'dır, Sisam Adası'nın karşısına düşen Carta bölgesindeki bu sahil kasabası, bir ticaret merkezi olduğu kadar sığınmaya elverişli limanı nedeniyle de korsan gemileri için bir barınak görevi de görüyordu. Anaia kenti, Atina-Sparta savaşları (M.9 431-404) sırasında Atina'nın yandaşı olan Samos'tan sürgün edilenlerin, kaçanların, oradaki yönetime düşman olanların elinde bulunuyordu. Buradakiler, gerek Samos yöneticilerine gerek Atinalılara karşı, Spartalılara

hizmet ediyordu. 1304 yılında Anea ve onun bugünkü Kadı Kalesi yakınlarındaki Nekropolis'i o tarihte bir Ceneviz kolonisini barındırmakla beraber Bizanslıların yönetiminde idi. Anea şehrinde yaşayan Cenevizliler, Kemalpaşa (Nif) anlaşmasından sonra yerli Rumlarla birlikte, Venedik tüccar gemilerine karşı korsanca saldırılar düzenliyorlardı. Ania, Efes ve İzmir'den sonra 1317'de Türk egemenliğine geçmiştir (www.kusadasi.bel.tr-10.09.2012).

Kuşadası, Ortaçağda korsanlar tarafından kurulan bir liman durumunda idi. 1186 yılında 2. Kılıç Aslan döneminde Türk egemenliği başlamış, bu devirde kervan yollarının Ege'ye açılan kapısı durumunda olmuştur. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra bölgede beylikler dönemi başlamış, 15. Yüzyıl ortalarına kadar, Aydınogulları Beyliği sahaya hakim olmuştur (Dinçay, 1998:63). Stratejik konumu ve verimli toprakları nedeniyle Bizanslılar, Selçuklular ve Aydınogulları Beyliği arasındaki çekişmelere sahne olan Kuşadası, 1413-1414 yıllarında Osmanlıların egemenliğine girmiştir. Osmanlıların önemli askeri üslerinden biri haline gelen Kuşadası, Ege kıyılarında bir liman ve ticaret kenti olarak Osmanlı döneminde, 17. Yüzyıldan itibaren yerini sağlamlaştırmıştır. Nitekim 1618 yılında Öküz Mehmet Paşa tarafından yaptırılan han, kentin bu dönemde deniz ticaretindeki değerinin oldukça yüksek düzeyde olduğunun en önemli kanıtıdır (Akyüz, 2007: 36-37). Surlarla çevrili olan şehre, o dönemde ancak üç kapıdan girilebilmekteydi. Bu kapılardan bir tanesi, Barbaros Hayrettin Paşa Caddesi ile Kahramanlar Caddesi'ni birbirinden ayırmakta ve üst kısmı ise bugün Şehiriçi Trafik Bölge Amirliği olarak kullanılmaktadır. Diğer kapılar bugün mevcut değildir. Bizanslılar için önemli bir askeri üs görevini yapan Güvercinada, 1834 yılında büyük bir yenilenme görmüş ve ünlü kalesi yapılmıştır. "Kuşadası" adı bu kaleden gelmektedir. Kuşadası, Kurtuluş Savaşı'nda 1919-1921 yılları arasında İtalya'nın, onların çekilmesiyle Yunanistan'ın işgaline girmiş ve 7 Eylül 1922'de düşman işgalinden kurtarılmıştır (www.kusadasi.bel.tr-10.09.2012). 1954 yılına kadar İzmir iline bağlı bir ilçe olan Kuşadası, bu tarihten sonra Aydın iline bağlanmıştır.

Kuşadası kentiyle adeta özdeşleşmiş olan Kuşadası Limanı, kentin ve turizm faaliyetlerinin gelişiminde çok önemli rol üstlenmiştir. 1950'li yılların sonuna kadar ticaret, sığınma, bakım-onarım, ikmal amacıyla ilçede demirleyen gemilere hizmet veren bir liman kenti, buna bağlı olarak da ticari ve tarımsal aktivitelerin yoğunlaştığı bir konumda olan Kuşadası'nda, turizmin ilk gelişmesi de yine liman sayesinde olmuştur (Fotoğraf 2). Kuşadası, tarihi boyunca sahip olduğu liman ile anılmıştır. 1950'li yıllara kadar tamamen, 1970'li yıllara kadar kısmen yük ve kargo nakliyesi amacıyla bir ticaret limanı olarak kullanılan Kuşadası Limanı, özellikle turizmin gelişmesine paralel olarak 1980'li yıllardan sonra sadece yolcu taşımacılığına hizmet veren bir liman konumuna gelmiştir (Anonim, 2012a: 31). Limanın 1. İskelesinin yapımı 1960'lı yıllarda Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nce gerçekleştirilmiş ve 1973 yılından itibaren hizmete açılmıştır. Bunu takiben yoğun bir şekilde Ro-Ro teknelerinin yanaşma isteklerinden dolayı 2. İskelenin inşası gündeme gelmiştir. İkinci iskelenin de yapımına 1990 yılında başlanmış ve 1991 yılında tamamlanarak işletmeye açılmıştır. Daha sonraki süreçte artan talepler doğrultusunda 1. İskelenin boyuna 25 m, ikinci iskelenin boyuna 50 m eklenmiştir (Anonim, 2012b: 13-14). Kuşadası Limanı'nın da içinde bulunduğu 1/1000 ölçekli uygulama imar planı, İller

Bankası'nca hazırlanmış, 1984 ve 1985 yıllarında belediye meclisince uygun görülmüş ve aynı yıl Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca onaylanmıştır (Anonim, 2012b: 13-14).

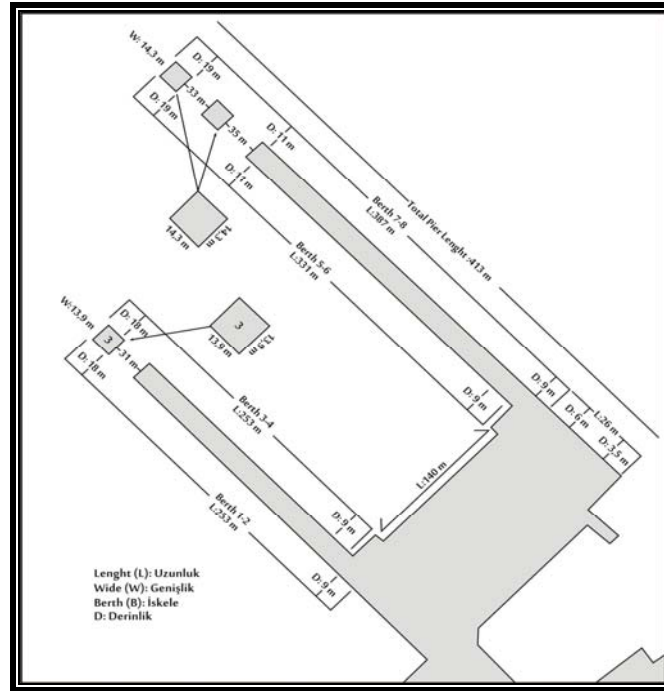
Fotoğraf 2. Kuşadası Kenti ve Limanı'nın eski dönemlerini yansıtan bir görünüm (Kaynak: Kuşadası Esnaf ve Sanatkarlar Odası).

Kuşadası Limanı Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 28.04.2003 tarih ve 2003/17 sayılı kararına istinaden imzalanan 02.07.2003 tarihli "İşletme Hakkı Devir Sözleşmesi" ile özelleştirilmiştir. Bu devir sözleşmesiyle; barınma, kılavuz, römorkör, palamar, tatlı su, atık alımı, yolcu salonu işletmeciliği, bakım-onarım, iaşe vb. diğer hizmetlerle ilgili tüm işletme hakları Türkiye Denizcilik İşletmeleri A.Ş.'den teslim alınarak 30 yıl süreyle Ege Liman İşletmeleri A.Ş. (Ege Ports)'ne devredilmiştir. Liman işletmeleri kısa süre içerisinde Moody derecelendirme kuruluşundan 2004 yılının mayıs ayında ISO 9001-2000 Kalite Yönetim Sistemi sertifikası ve Denizcilik Müsteşarlığı'ndan 27.05.2004 tarihinde ISPS sertifikasını alan Türkiye'nin ilk limanı olmuştur. 2005 yılı içerisinde de Çevre Yönetim Sistemi (ISO 14001: Environmental Management Systems) ve İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi (ISO 18001:Occupation Health and Safety Management Systems) sertifikaları alınmıştır (Akyüz, 2007: 38). Bütün bu kapasitesi ve donanımıyla Kuşadası Limanı, her geçen gün daha da artan sayıda kruvaziyer gemi ve yolcularının giriş yaptığı bir liman olarak dikkati çekmektedir.

5. Kuşadası Limanı'nın Teknik Özellikleri

Kuşadası Limanı'nın teknik özelliklerinin analizine geçmeden önce "kruvaziyer limanı" kavramının açıklanması, konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Kıyı Kanununun uygulanmasına dair yönetmelikte *Kruvaziyer Limanı* şöyle tanımlanmaktadır; Organize turlar ile seyahat eden kişilerin taşındığı yolcu gemilerinin (kruvaziyer gemilerin) bağlandığı, günün teknolojisine uygun yolcu gemisine hizmet vermek amacıyla liman hizmetlerinin (elektrik, jeneratör, su, telefon, internet ve benzeri teknik bağlantı noktaları ve hatlarının) sağlandığı, yolcularla ilgili gümrüklü alan hizmetlerinin görüldüğü, ülke

tanıtımı ve imajını üst seviyeye çıkaracak turizm amaçlı (yeme-içme tesisleri, alışveriş merkezleri, haberleşme ve ulaştırmaya yönelik üniteler, danışma, enformasyon ve banka hizmetleri, konaklama üniteleri, ofis binalar) fonksiyonlara sahip olup, kruvaziyer gemilerin yanaşmasına ve yolcuları indirmeye müsait deniz yapıları ve yan tesislerinin yer aldığı limandır (Anonim, 2013c).

Şekil 1. Kuşadası Limanı gemi yanaşma yerleri (Kaynak:www.globalports.com'dan yararlanılarak düzenlenmiştir).

Kuşadası Limanı, enlemi 37° 52' 30", boylamı 27° 52' 42" olan Akburun ile enlemi 37° 48' 54", boylamı 27° 16' 12" olan Narderesi ağzından, batı istikametine çizilen hatlar ile 27 14' 00" boylamının iç kısmında kalan deniz havzasıdır. Aydın ili, Kuşadası ilçesinde bulunan Kuşadası Limanı, 19.593,58 m²'dir. Liman sahasında 591 m²'lik alan üzerine kurulmuş idari bina ile yolcu binası bulunmaktadır. Limanda mendirek, liman geri sahasında kapalı ambar ve sintine arıtma tesisi de mevcuttur. Ayrıca Kuşadası Limanı'nda 7 rıhtım bulunmaktadır (Şekil 1). Bunların toplam uzunluğu 1 346 m'dir. Uzunluğu en fazla olan rıhtım, 262 m uzunluğundaki 1'nolu rıhtımdır. (Tablo 2). Ortalama derinlik ise 10 m'dir (Anonim, 2012b:14-15). Kuşadası Limanı'nda biri eski diğeri yeni olmak üzere iki adet iskele mevcut olup, eski iskele 264 m, yeni iskele ise 255 m uzunluğundadır. Her iki iskele dahil olmak üzere gemi kabul kapasitesi 2 400 gemi/yıl'dır (Anonim, 2012e:31).

Tablo 2. Kuşadası Limanı'ndaki rıhtımların dağılımı.

Rıhtım	Boyu (m)	Derinliği (m)
1' Nolu	262 m	9
2' Nolu	225 m	9
4' Nolu	158 m	10
5' Nolu	235 m	10
6' Nolu	258 m	12
7' Nolu	208 m	12
Toplam	1 346 m	10 (Ort. Derinlik)

Kaynak: Anonim, 2012b: 15

Fotoğraf 3. Kuşadası Limanı'nın giriş kısmından bir görünüm.

Kuşadası Limanı, özelleştirilmesinden sonra Ege Liman İşletmeleri A.Ş. tarafından işletilmeye başlanmıştır. Bu süreçle birlikte liman tesisleri, modernize edilerek, donanım ve hizmet kalitesi artırılmış ve pek çok yenilik sağlanmıştır (Fotoğraf 3). Ege Liman Hizmetleri A.Ş., 2004 yılında yeni bir liman terminal tesisini geliştirmiştir. Tesis, çağdaş bir tarz ile ve gerçeklik duygusu da katmak amacı ile geleneksel bölgesel yapı malzemelerini kullanacak şekilde tasarlanmıştır. Gümrük ve göçmenlik büroları, büfeler, kahve, geniş ve tamamen klimalı bir gümrüksüz satış alanı, terminal içinde yer almaktadır. Liman içerisinde "Scala Nuova" adlı alışveriş merkezinde ise geleneksel el sanatları, halı ve kilim, çeşitli takılar, deri ve giyim malzemeleri satılmaktadır. Bu bağlamda liman tesislerinin sırasıyla tanıtılması, sahip olduğu hizmet kalitesi ve donanım zenginliğinin yansıtılması açısından yararlı olacaktır. Limanda, buraya gelen hem kruvaziyer gemilerine hem de yolculara her

türlü hizmet verilmektedir. Bu hizmetleri şöyle sıralayabiliriz (www.egeports.com/10.09.2012):

Kullanma suyu: Kuşadası Limanı'nda 7 gün/24 saat süreli kullanma suyu temin edilebilir. Kullanma suyu, her bir iskele üzerinde bulunan 11 vanadan sağlanmaktadır. Su temin kapasitesi 100 ton/ saat düzeyindedir. Limanda sağlanan kullanma suyunun analiz raporu mevcut olup, talep durumunda kopyaları verilebilmektedir.

Evsel Atık Su, Sintine Suyu ve Yağlı Slac: Gemi varışından 48 saat önce bildirimde bulunmak kaydı ile bu hizmetten yararlanabilmektedir. Evsel atık su, sintine suyu ve yağlı slac, tanker kamyonlar ile alınmaktadır.

Atık Alım Hizmeti: Söz konusu hizmet, haftada 7 gün ve günde 24 saat olmak üzere verilmektedir. Tüm tekneler, MARPOL 73/78'e göre tasnif edilmiş çöp vermek zorundadırlar. Tıbbi, tehlikeli ve kimyasal atıklar kesinlikle yasaklanmıştır.

Klavuz Hizmetleri: Bu tür hizmetler, 500 Groston üzerindeki tekneler için zorunlu olup, 24 saat süre ile sağlanmaktadır. Varışlarda kılavuzluk hizmeti için 1 saat önceden bildirimde bulunulması gerekmektedir. Kalkış için teknenin tahmini kalkış saatinden 1 saat önce bildirimde bulunmak gerekmektedir.

Onarım: Kompresörler, pompalar v.b ile ilgili küçük onarım hizmetleri verilmektedir.

Römorkör Hizmetleri: 41, 6 ton çekiş gücünde ve 2x 1359=2718 BHP motor gücünde 1 römorkör ve 13,23 ton çekiş gücünde ve 800 BHP motor gücünde 1 römorkör bulunmaktadır. 2000 grostonun üzerindeki tekneler için römorkör hizmeti zorunludur.

Sağlık Hizmetleri: Liman alanında bir ambulans ve acil durumlar için diğer gerekli ilk yardım malzemeleri ile haftada 7 gün ve günde 24 saat esaslı üzerinden sağlık hizmetleri sunulmaktadır.

Yakıt Alımı: Gemi varışlarından 48 saat önce bilgilendirilmek kaydı ile bu hizmet sağlanmaktadır.

Güvenlik Önlemleri: Kuşadası Limanı, Türkiye'nin Uluslararası Gemi ve Liman Tesisleri Güvenliği Kodu (ISPS) ile uyum sağlayan ilk limanı olarak tescil edilmiş ve Türkiye'nin diğer limanları için de bir örnek oluşturmakta, Akdeniz ve Türkiye'deki en güvenli limanlardan biri olmaya devam etmektedir. Liman sahası içerisinde, 24 saat süreli deniz ve kara güvenlik personeli bulundurulmakta, 24 saat kayıt imkânı ve 1 yıl arşivleme kapasitesi, gece görüş imkanına sahip kapalı devre kamera sistemlerinin kurulu olması ve tanıtım kartı kullanımı gibi güvenliği artırıcı uygulamalar söz konusudur.

6. Kuşadası Limanı ve Kenti'nin Kruvaziyer Turizmi Potansiyeli

Kuşadası, hem doğal turistik çekiciliklerinin (harika kumsallar, uzun ve bol güneşli yaz mevsimi ve milli park vb) fazlalılığıyla hem Efes, Meryem Ana gibi tarihsel değerlere yakınlığıyla hem de yöreye özgü ürünlerden oluşan kültürel özellikleriyle, ülkemizin en önde gelen turizm kentlerinden birisidir. Özellikle deniz-güneş ve kumla özdeşleşmiş kıyı turizmi gibi kıyasal kaynaklardan istifade eden bir diğer turizm türü olan kruvaziyer turizmi

için de Kuşadası, oldukça önemli konumdadır ve dikkate değer bir potansiyel barındırmaktadır.

Kuşadası'nın, Karayipler'den sonra kruvaziyer gemilerin dünyada en çok uğradığı ikinci destinasyon sahası olan Akdeniz Havzası'nda bulunması, konum olarak ne kadar elverişli ve imrenilecek mevkide bulunduğu bir göstergesidir. Gerçekten de Kuşadası Limanı, kruvaziyer gemilerin Doğu Akdeniz'de gidebileceği en uygun güzergahlardan birisidir. Batı Akdeniz'den gelip Ege ve Marmara Denizi'ne doğru gidecek olan kruvaziyer gemi turlarında Kuşadası, uğrak bir destinasyondur.

Kuşadası ilçesi, hem kendi sınırlarındaki hem de yakın çevresindeki antik ve tarihi çekiciliklerle kruvaziyer turizmi için dikkat çekici özelliklere sahiptir. Kuşadası kentinin Efes, Meryem Ana, St. John Bazilikası, Artemis Tapınağı, Priene, Şirince Köyü, Claros, Miletos, Didyma gibi dini ve tarihi çekiciliklere çok yakın mesafede bulunması, genellikle günübürlük olarak gelen kruvaziyer turistlerinin bu sahaları ziyaret etmesini kolaylaştırmaktadır. Burada özellikle Efes ve Meryem Ana gibi dini ve kültürel çekim merkezlerinin etkisi oldukça önemlidir. Kuşadası'na kruvaziyer gemilerle gelen turistlerin önemli bir kısmı buraları ziyaret etmektedir. Bunun sebebi Hristiyanlık aleminin hac yeri olarak ilan edilen Meryemana Evi ile dünyanın en büyük açık hava müzesi olan Efes Antik Kenti'nin varlığıdır. Bunların yanı sıra Kuşadası ilçe sınırları içerisinde de bazı antik ve tarihi mekanlar söz konusudur. Bunlara örnek olarak, dünyada sağlık şehri olarak kurulan ilk kent olan *Pygela*, Kuşadası'nın ilk yerleşim yerlerinden biri olan *Neopolis*, *Güvercin Ada ve Kalesi*, *Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı*, *tarihi hamam ve camileri*, yöresel mimarinin hakim olduğu tarihi *Kale İçi*, *Kadı Kalesi*, Güzelçamlı beldesindeki 12 İon kentinden biri olan *Panionion* gibi antik ve tarihi mekanlar gösterilebilir (Fotoğraf 4).

Ayrıca Kuşadası'na kruvaziyer gemilerle gelen ziyaretçiler için limanın hemen yakınında alışveriş noktaları bulunmaktadır. Buralarda yöreye özgü halı ve kilimler, el sanatı ürünleri, takıları, deri ve giyim ürünlerini, hediyelik eşyaları satın almak mümkündür. Özellikle liman çevresinde ve Kale İçi'nde, tarihsel mimariye sahip mekanların olduğu alışveriş yapılan çarşılar, kruvaziyer yolcuları tarafından ilgiyle gezilmektedir. Kuşadası kenti ekonomisine dikkate değer katkı yapan bu durum, Kuşadası esnafı için de oldukça önem taşıyan bir ekonomik ortamın oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Kuşadası, sadece kültürel ve tarihsel mekanlara yakınlığıyla değil sahip olduğu doğal güzelliklerle adından söz ettirmektedir. Bu bağlamda Kuşadası kentine 23 km uzaklıkta bulunan, ülkemizin en tanınmış milli parklarından olan Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı, doğasever turistler için günübürlük (yaklaşık yarım saatlik bir süre) mesafede yer almaktadır. Milli park içerisinde yer alan İçmeler, Aydınlık, Kavaklıburun ve Karasu plajları ile oldukça zengin flora ve fauna elemanları, ilgi çekici doğal manzaralar bulunmaktadır. Ayrıca Kuşadası Körfezi sahil kuşağı boyunca çok sayıda kumsal bulunmaktadır (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4. Kuşadası'nın en tanınmış doğal turistik çekiciklerinden olan Kadınlar Denizi Plajı ile Güvercin Ada'dan bir görünüm.

Burada sadece en çok dikkat çekenlerini ifade edebildiğimiz bütün bu doğal ve beşeri turistik çekim unsurlarıyla Kuşadası, kruvaziyer gemilerinin ülkemizde en çok uğradığı destinasyonlardan birisidir. Zaten hem gelen gemi sayısı ile ilgili hem de yolcu sayısı ile ilgili istatistiki veriler de bunu açıkça göstermektedir (Fotoğraf 5 ve Tablo 3).

Fotoğraf 5. Kuşadası Limanı'na turizm sezonunda bazen bir günde birden fazla kruvaziyer gemisi uğramakta ve bu gemilerle birlikte çok sayıda turist limandan giriş yapmaktadır.

2003 yılından günümüze kadar olan süreçte, Kuşadası Limanı'na gelen gemi istatistiklerini incelediğimizde, 2003'ten 2008 yılına kadar olan dönemde yükselen artış trendine sahip olduğu görülmektedir (Tablo 3). Nitekim 2003 yılında 337 kruvaziyer gemisi, Kuşadası Limanı'nı ziyaret etmişken, bir sonraki yıl % 3,2'lik artışla bu sayı, 348'e yükselmiştir. Ardından 2005 yılında % 23,7'lik büyük bir artışla 441'e ulaşmış, 2006

yılında % 6,6'lık artışla 471'e yükselmiştir. 2007 yılında da bir önceki yıla göre yine % 26,4'lük büyük bir artış oranıyla 613'e ulaşmıştır. 2008 yılına geldiğimizde ise dünyada baş gösteren krizin de etkisiyle Kuşadası'na gelen kruvaziyer gemi sayısında azalışlar görülmeye başlanmış, bu durum 2010 yılına kadar sürmüştür. Nitekim 2008 yılında limana gelen gemi sayısı, bir önceki yıla göre % - 2,0'lık bir azalışla 601'e inmiştir. Ancak gemi sayısındaki asıl azalış, dünyadaki ekonomik krizin etkilerinin en derin şekilde hissedildiği 2009 yılında gerçekleşmiş ve bir önceki yıla göre % - 17,2'lik bir dikkat çekici azalışla 506'ya kadar düşmüştür. Krizle birlikte oldukça azalan kruvaziyer gemi sayısı, 2010 yılına geldiğimizde yeniden yükselişe geçmiş, 517'e ulaşarak krizin etkilerini yavaş yavaş atmaya başlamıştır. 2011 yılı sonu itibariyle gemi sayısı, bir önceki yıla göre % 9,4'lık artışla 568'e ulaşmıştır. Bununla birlikte 2012 ve 2013 yıllarında gemi sayısında azalmalar olmuştur. Nitekim 2012 yılında gemi sayısı bir önceki yıla göre % - 16,3 oranında azalarak 475'e gerilemiş, 2013 yılında ise gemi sayısı bir önceki yıla göre % - 9,8 oranında azalarak 428'e kadar düşmüştür (Tablo 3). Bu verilerden anlaşılacağı üzere her ne kadar 2010 yılından itibaren gemi sayısı artış göstermiş olsa bile, 2012 ve 2013 yıllarında Kuşadası Limanı'na gelen gemi sayısında, sert bir düşüş görülmüş ve henüz kriz öncesi seviyeye ulaşamamıştır. Gemi sayısındaki bu düşüşün başlıca nedenleri olarak, bazı Yunan kruvaziyer işletmecilerinin içine düştüğü finansal zorluklar, deniz araçlarının hacimlerinde azalma ve bazı seferlerin iptal edilmesi gibi etkenler öne sürülmektedir (Anonim, 2012f:14).

Tablo 3. Kuşadası Limanı'na gelen kruvaziyer gemi ve yolcuların yıllar içindeki değişimi.

Yıl	Gemi	Artış Oranı (%)	Yolcu	Artış Oranı (%)
2003	337	-	225330	-
2004	348	3,2	221417	-1,8
2005	441	23,7	301105	30,7
2006	471	6,6	368696	20,3
2007	613	26,4	466677	23,6
2008	601	-2,0	518872	10,6
2009	506	-17,2	462746	-11,4
2010	517	2,2	493911	6,5
2011	568	9,4	662456	29,4
2012	475	-16,3	567182	-14,3
2013	428	-9,8	577 685	1,8

Kaynak: Deniz Ticareti İstatistikleri (2012), Kruvaziyer Turizmi İstatistikleri (2013) Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.

2003 yılından günümüze kadar Kuşadası Limanı'na kruvaziyer gemilerle gelen yolcu sayısını incelediğimizde ise genel hatlarıyla gemi sayısı ile paralellik arz etse de bazı

farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda 2003 yılında kruvaziyer gemilerle limana gelen yolcu sayısı 225 330 iken, bir sonraki yıl gemi sayısı artmasına rağmen yolcu sayısı % - 1,8'lik bir azalış göstermiş ve 221 417'ye düşmüştür. 2005 yılından 2009 yılına kadar olan süreçte yolcu sayısı yükseliş trendi sergilemiştir. Nitekim 2005 yılında gemi sayısı, bir önceki yıla göre % 30,7'lik büyük bir artışla 301 105'e yükselmiştir. 2006 yılında gemi sayısından daha fazla bir artışla (% 20,3) 368 696'e ve 2007 yılında benzer bir artışla (% 23,6) 446 677'e ulaşmıştır. 2008 yılında da % 10,8'lik bir artışla yolcu sayısı 518 872'e ulaşarak, kriz öncesi en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Dünyadaki ekonomik krizin etkilerinin iyice hissedildiği 2009 yılına geldiğimizde, gemi sayısında olduğu gibi yolcu sayısı da bir önceki yıla göre % - 11,4'lük azalışla 462 746'ya gerilemiştir. 2010 yılında yeniden yükselişe geçen yolcu sayısı, % 6,5'lik bir artışla 493 911'e ulaşmıştır. 2011 yılına geldiğimizde gemi sayısından çok daha yüksek (% 29,4) bir artışla, 662 456'a yükselmiştir. Bu rakamın, yolcu sayısının son sekiz yıllık süreçte ulaştığı en yüksek değer olduğu görülmektedir. Ancak 2012 yılında gemi sayısında olduğu gibi yolcu sayısında da gözle görülür bir azalma gerçekleşmiştir. Nitekim 2012 yılında Kuşadası Limanı'na gelen yolcu sayısı bir önceki yıla göre % - 14,3 oranında azalarak, 567 182'ye gerilemiştir. 2013 yılında ise gemi sayısının aksine yolcu sayısında az da olsa bir artış (% 1,8) görülmüş ve Kuşadası Limanı'na gelen yolcu sayısı 577 685'e yükselmiştir (Tablo 3). Tabi burada bir hususu dile getirmek, konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Şöyle ki, gemi sayısı ile yolcu sayısı arasında doğru orantı olacak diye bir kural veya öngörü söz konusu değildir. Çünkü bazen büyük bir gemiyle gelen yolcu sayısı, ondan daha küçük birkaç gemiyle gelen yolcu sayısından fazla olabilmektedir.

Tablo 4. Kuşadası Limanı'na gelen kruvaziyer gemi sayılarının ülkemizin diğer limanlarıyla karşılaştırılması.

Yıl	2003	Türkiye'deki Oranı (%)	2013	Türkiye'deki Oranı (%)
Kuşadası	337	38	428	27,3
İstanbul	199	22,5	381	24,3
İzmir	5	0,6	190	12
Bodrum	63	7,1	114	7,3
Marmaris	51	5,8	112	7,1
Antalya	92	10,3	64	4
Diğer Limanlar	140	15,7	283	18
Türkiye Toplamı	887	100	1 572	100

Kaynak: Deniz Ticareti İstatistikleri (2012), Kruvaziyer Turizmi İstatistikleri (2013) Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.

Kuşadası Limanı'na gelen kruvaziyer yolcu gemileri, ülkemizin diğer limanlarıyla karşılaştırıldığında, hem 2003 yılında hem de 2013 yılında en fazla kruvaziyer gemisinin

Kuşadası Limanı'na geldiği görülmektedir. 2003 yılında ülkemize gelen 887 kruvaziyer geminin % 38'i (337 adet) Kuşadası Limanı'na gelmiştir. Burayı sırasıyla İstanbul (% 22,5), Antalya (% 10,3) Bodrum (% 7,1), Marmaris (% 5,8), İzmir (% 0,6) limanları izlemiştir. Yine 2013 yılında ülkemize gelen 1 572 kruvaziyer gemisinin % 27,3'i Kuşadası Limanı'na gelmiştir. Bunu sırasıyla İstanbul (% 24,3), İzmir (% 12) Bodrum (% 7,3), Marmaris (% 7,1), Antalya (% 4) limanları izlemiştir (Tablo 4).

Tablo 5. Kuşadası Limanı'na gelen kruvaziyer yolcu sayılarının ülkemizin diğer limanlarıyla karşılaştırılması.

Yıl	2003	Türkiye'deki Oranı (%)	2013	Türkiye'deki Oranı (%)
Kuşadası	225 330	38,7	577 685	25,8
İstanbul	200 079	34,3	689 417	30,8
İzmir	3 271	0,5	486 493	21,8
Antalya	48 012	8,3	163 575	7,2
Marmaris	32 977	5,7	152 685	6,8
Diğer Limanlar	72 179	12,5	170 921	7,6
Türkiye Toplamı	581 848	100	2 240 776	100

Kaynak: Deniz Ticareti İstatistikleri (2012), Kruvaziyer Turizmi İstatistikleri(2013) Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.

Kruvaziyer gemilerle Kuşadası Limanı'na gelen yolcu sayısını ülkemizin diğer limanlarıyla karşılaştırdığımızda, 2003 yılından 2011 yılına kadar, gemi sayısında olduğu gibi, en fazla kruvaziyer gemi yolcusunun Kuşadası Limanı'na geldiği tespit edilmiştir. 2013 yılında ise Kuşadası Limanı, gelen yolcu sayısı bakımından İstanbul Limanı'ndan sonra ikinci sırada bulunmaktadır. Nitekim 2003 yılında ülkemize gelen 581 848 kruvaziyer gemi yolcusunun % 38,7'si (225 330 kişi) Kuşadası Limanı'na gelmiştir. Burayı sırasıyla İstanbul (200 079 kişi), Antalya (48 012 kişi), Marmaris (32 977 kişi), İzmir (3 271 kişi) limanları izlemiştir. 2013 yılında ise ülkemize gelen 2 240 776 kruvaziyer gemi yolcusunun % 30,8'i (689 417 kişi) İstanbul Limanı'na gelmiştir. Bu limanı, araştırma sahası olan Kuşadası Limanı izlemektedir. Kuşadası Limanı'na 577 685 kruvaziyer gemi yolcusu gelmiştir. Bunu İzmir (486 493 kişi), Antalya (163 575 kişi), Marmaris (152 685 kişi) limanları izlemiştir (Tablo 5).

Tablo 6. Kuşadası Limanı'na gelen yabancı gününbirlikçilerin aylara göre dağılımı (2012).

Ay	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Top
Yolcu Sayısı	-	-	2868	15921	82411	80549	90292	87398	78874	83342	35858	2399	559 912

Kaynak: Sınır İstatistikleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü.

Kuşadası Kruvaziyer Limanı'na 2012 yılında gelen yabancı günübirlikçilerin aylara göre dağılımına baktığımızda, büyük çoğunluğunun turizm sezonu olarak adlandırılan mayıs-ekim aylarını kapsayan altı aylık dönemde limana giriş yaptığı görülmektedir. Nitekim yabancı günübirlikçilerin % 89,8'inin bu dönemde limana giriş yaptığı anlaşılmaktadır. Limana en fazla girişin yapıldığı ay, 90 292 yolcuyla temmuz ayı olurken, bunu 87 398 yolcuyla ağustos ve 83 342 yolcuyla eylül ayı izlemektedir. Limana ocak ve şubat aylarında ise herhangi bir yabancı günübirlikçinin giriş yapmadığı görülmektedir (Tablo 6). Bu verilerden de anlaşılacağı üzere kruvaziyer yolcularının giriş sayısı, kış döneminde azalırken turizm sezonu olan yaz döneminde artış göstermektedir.

Tablo 7. Kuşadası Limanı'na gelen yabancı günübirlikçilerin ülkelere göre dağılımı (2012).

Ülke	2012	Oran (%)	Ülke	2012	Oran (%)
ABD	169 285	32,5	İspanya	11 383	2,1
İngiltere	103 260	19,8	Meksika	8 088	1,5
Kanada	47 380	9,1	Hollanda	7 051	1,3
Almanya	39 681	7,6	İrlanda	6 588	1,2
İtalya	34 876	6,7	Norveç	6 177	1,1
Avustralya	25 700	4,9	Diğer*	49 488	9,5
Yunanistan	11 514	2,2	Toplam	520 471	100

Kaynak: Sınır İstatistikleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü.

Kuşadası Limanı'na 2012 yılında gelen yabancı günübirlikçiler, ait oldukları ülke vatandaşlıklarına göre sıralandığında, ilk sırayı 169 285 yolcu sayısı ile ABD vatandaşlarının oluşturduğu gözlenmiştir. Limana uğrayan günübirlikçiler içerisinde ABD vatandaşlarının oranı % 32,5 düzeyindedir. İngiltere vatandaşlarının 103 260 yolcu sayısı ile ikinci sırada, Kanada vatandaşlarının 47 380 yolcu sayısı ile üçüncü sırayı aldıkları anlaşılmaktadır. Limana uğrayan günübirlikçiler içerisinde İngiltere vatandaşlarının oranı % 19,8 iken Kanada vatandaşlarının oranı 9,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bunları Almanya, İtalya, Avustralya, Yunanistan, İspanya, Meksika, Hollanda, İrlanda, Norveç ve diğer ülkelerin vatandaşlarının izlediği gözlenmektedir (Tablo 7). Bunun yanı sıra limana gelen yabancı günübirlikçilerin % 97,4'ünün OECD ülkelerinden gelenlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu durum, Kuşadası Limanı'na ilgi gösteren ülke vatandaşlarının daha çok hangileri olduğunu ve yapılacak tanıtım ve reklam kampanyalarını, hangi ülkelerde yoğunlaştırmanın gerekli olduğu konusunda ipuçları vermektedir.

Bütün bu verilerden anlaşılacağı üzere Kuşadası Limanı, kruvaziyer turizmi açısından ülkemizin en gözde noktalarından birisi olarak, büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Ege

* İrlanda, Norveç, Belçika, İsviçre, Rusya, Arjantin vb ülkeler.

kıyıların parlayan incisi durumundaki Kuşadası, istatistiklere de yansıyan bu avantajlı konumuyla dünyanın dev transatlantik yolcu gemilerini ağırlayabilecek kapasitededir. Bu kapasitenin geliştirilmesi ve Akdeniz Havzası'ndaki rakip destinasyonlar arasında daha da yükselmesi için, kentin ve limanın marka değerini artıran ve kruvaziyer turizmi arenasında adından söz ettirilmesine dönük çalışmaların yapılmasına gereksinim olduğu anlaşılmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Kuşadası, gerek sahip olduğu birbirinden ilgi çekici doğal turistik çekicilikleriyle (harika kumsallar, uzun ve bol güneşli yaz mevsimi ve milli park vb), gerek Efes, Meryem Ana gibi tarihsel değerlere yakınlığıyla, gerekse yöresel ürünlerden oluşan kültürel özellikleriyle ülkemizin en önde gelen turizm kentlerinden birisidir. Özellikle kıyılara bağlı turistik çekiciliklerden istifade eden bir turizm türü olan kruvaziyer turizmi için Kuşadası oldukça önemli konumdadır ve dikkate değer bir potansiyel barındırmaktadır. Bu bağlamda ülkemizin en dikkat çekici, en fazla kruvaziyer gemi ve yolcusunun uğradığı limanlarından birisidir. Nitekim 2013 yıl sonu itibarıyla 428 kruvaziyer gemi ve 577 685 yolcu, Kuşadası Limanı'na uğramıştır.

Böylesine dikkat çeken potansiyeliyle kruvaziyer turizminin, gerek Kuşadası ekonomisine gerekse bölge ve ülkemiz ekonomisinde yaptığı ve yapacağı katkılar oldukça önemlidir. Kuşadası Limanı'na yaz sezonunda bazı günler 4-5 gemi demirleyebilmekte, çok sayıda kruvaziyer yolcusu limandan giriş yapabilmektedir. Bu yolcuların belli bir kısmı esnafın "paralı turist" olarak nitelendirdiği üst gelir grubuna ait olduğu da dikkate alındığında, kruvaziyer turizminin Kuşadası kenti ekonomisine yapacağı katkı daha iyi anlaşılabilir. Bu bağlamda limana gelen kruvaziyer yolcuları, liman çevresindeki alışveriş noktalarından çeşitli alışverişler yapmaktadırlar. Özellikle ülkemiz insanının yöresel motiflerini taşıyan halı ve kilimlerin bulunduğu mağazalar, söz konusu yolcular tarafından büyük ilgi ve beğeniyle ziyaret edilmektedir. Ayrıca kuyumcu, deri ve hediyelik eşya dükkanları da kruvaziyer yolcuların ilgisini çekmektedir. Bütün bu alışveriş faaliyetleri, Kuşadası esnafına ve dolayısıyla Kuşadası kenti ekonomisine dikkate değer bir döviz girdisi bırakmaktadır. Ayrıca Kuşadası Limanı'na gelen kruvaziyer gemileri, içme suyu, yiyecek ve içecek gibi ihtiyaçlarını da buradan karşılayabilmektedir (Anonim, 2012b: 19). Bu bakımdan milyarlarca dolarlık dünya kruvaziyer turizmi pastasından Kuşadası'nın dolayısıyla ülkemizin alacağı payın artırılması için, limana daha fazla sayıda gemi ve yolcunun getirilmesinin sağlanmasına dönük çalışmaların artırılması gerekmektedir. Bunu yaparken taşıma kapasitesinin aşılmasına da dikkate edilmeli, sürdürülebilir bir şekilde ve uzun vadeli olarak bu artışın gerçekleşmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Kuşadası Kruvaziyer Limanı'na gelen yolcuların bir kısmı bireysel olarak gezme faaliyetinde bulunurken, bir kısmı da seyahat acentelerinin düzenlediği turlarla Efes ve Meryem Ana gibi dini ve tarihi mekânları ziyaret etmektedir. Ancak burada özellikle limana gelen yolcuların limanın hemen kapısından alınarak, bu tür yerlere götürülmesi ve kentte yeterli düzeyde serbestçe alışveriş yaptırılmaması, Kuşadası esnafı ve dolayısıyla kent ekonomisinin kruvaziyer turizminden daha fazla katkı sağlamasına olumsuz etki yapmaktadır. Bu açıdan limana gelen yolcuların kentte daha fazla kalması ve alışveriş

yapması için çeşitli olanakların sağlanması gerekmektedir. Ayrıca limana gelen yolcuların Efes ve Meryem Ana'nın yanı sıra yine gününbirlik mesafedeki diğer doğal ve tarihi mekânlara götürülmesi, bunların tanıtılması açısından oldukça önem taşımaktadır.

Dikkati çekici konumu ve kruvaziyer turizmi açısından sahip olduğu büyük potansiyele rağmen, Kuşadası, dünya ve özellikle de Akdeniz Havzası pazarında kruvaziyer turizmi bakımından henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Nitekim Akdeniz'de en önde gelen ve en çok kruvaziyer turistin uğradığı ilk 10 liman arasında Kuşadası'nın adı geçmemektedir. Bu kapsamda Uluslararası Kruvaziyer Hatları Birliği (CLIA)'nin "Avrupa ekonomileri üzerine kruvaziyer turizminin katkısı" adlı raporundaki verilere göre, 2012 yılı itibariyle Akdeniz Havzası'nın en önde gelen kruvaziyer limanları ve ziyaret eden yolcu sayılarını incelediğimizde, ilk sırayı 2 190 000 yolcunun ziyaret ettiği Cicitavecchia (İtalya) alırken, onu 2 049 000 yolcu sayısı ile Barcelona (İspanya) ve 1 776 000 yolcu sayısı ile Venice (İtalya) limanlarının izlediği görülmektedir. Kuşadası Limanı, 570 bin civarındaki yolcu sayısı ile kruvaziyer destinasyonları içerisinde "top ten (ilk 10)" denilen bu sıralamaya girememiştir. Bu açıdan Kuşadası'nın her ne kadar ülkemizdeki en fazla ziyaret edilen ve en çok kruvaziyer geminin uğradığı limanlardan biri olsa da Akdeniz Havzası'ndaki rakip destinasyonlar arasında olması gereken yerde bulunmadığı görülmektedir. Bu kapsamda özellikle Amerika ve Avrupa pazarında Kuşadası'nın tanıtılması ve markalaşmasına dönük olarak, tanıtım ve reklam kampanyalarının (tutundurma faaliyetlerinin) artırılmasının gerekliliği açıkça görülmektedir (Anonim, 2013a:12).

Kuşadası, her yıl binlerce kruvaziyer yolcusunu ağırlamakta ve bu bakımdan ülkemizin dış dünyaya dönük tanıtımı anlamında oldukça önem taşımaktadır. Bu bağlamda dünyanın farklı noktalarından insanlar, kısa sürelerle de olsa Kuşadası kenti ile yakın çevresini görme ve gezme olanağına kavuşmakta, dolayısıyla ülkemizle ilgili ilk izlenimlerini buradaki gözlemlerinden oluşturmaktadırlar. Ülkemizin aynası karakterinde olan kentlerden biri olarak Kuşadası'nın bu bakımdan yeterli ve çağdaş kentleşme altyapısına ve görünümüne henüz tam anlamıyla ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle Kuşadası kentindeki bazı tarihi ve kültürel mekanların yenilenmesine, çağdaş standartlara ulaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca limanın hemen karşısında yer alan ve gelen ziyaretçilerin görebileceği bir konumda bulunan, Camiatik ve Hacı Feyzullah mahallerindeki tek katlı ve üst üste yığılmış gecekondular görünümündeki bazı evlerin oluşturduğu kötü görüntü, turizm kenti olan ve vizyon kentlerden biri olması gereken Kuşadası'nın imajına olumsuz olarak yansıtılabilecek niteliktedir. Bu bağlamda kruvaziyer turizmde Akdeniz havzasındaki rakip destinasyonlarla yarışmaya çalışan bir kent olarak Kuşadası'nın her anlamda çağdaş görünüme kavuşması, kentsel dönüşümün hızlandırılması ve görsel açıdan hoş a gidecek çeşitli düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir.

Bunların yanı sıra Kuşadası'na daha üst gelir grubuna ait kruvaziyer yolcularının çekilmesi için birtakım çalışmaların yapılması gerekmektedir. Çünkü üst gelir grubuna ait turistler daha fazla alışveriş yapma eğilimi sergiledikleri için, ekonomik anlamda daha tatmin edici sonuçların oluşmasına katkı yapmaktadırlar. Ayrıca ülkemize ait hediyelik eşya, halı, takılar gibi ürünlerin hedef ülkelerde tanıtılması, gemilere binmeden yolcuların ülkemiz hakkında fikir edinmesi açısından önem taşımaktadır. Yine limana giriş yaptıktan sonraki kısa süre zarfında ziyaretçilere dönük dikkat çekici tanıtım çalışmaları yapılmalıdır.

Bu kapsamda Turizm Danışma Müdürlüğü'nce broşürlerin verilmesi, çeşitli karşılama ekiplerinin oluşturulması, halk oyunları ekiplerinin sunum yapması gibi bazı öneriler dikkate alınabilir. Bunlara ek olarak liman tarife ücretlerinin düşürülmesi, limandaki hizmetlerin daha kaliteli ve çağdaş hale getirilmesi, hanutçularla etkili bir şekilde mücadele edilmesi de önem taşıyan hususlar arasındadır (Anonim, 2012b:20-21).

Sonuç olarak ülkemiz turizminin simgeleşmiş destinasyonlarından ve gözde kıyı kentlerinden biri olan Kuşadası'nın, kruvaziyer turizmi gibi hem ekonomik anlamda hem de tanıtım anlamında turizmde önde gelen ülkelerin dikkatini çeken bir turizm türü açısından dikkate değer bir turistik rezerve sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bundan sonra yapılması gereken, turistik açıdan böylesine ilgi çekici doğal ve beşeri kaynak zenginliğine sahip olan Kuşadası kenti ve çevresini, kruvaziyer turizmde özellikle Akdeniz'deki ilk on destinasyon arasına sokabilmektir. Bunun için limandaki hizmetlerden kent altyapısına, tanıtım çalışmalarından alışveriş ortamlarına kadar birçok alanda kruvaziyer turizmi için ilgi çekecek düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Gerekli altyapı yatırımları ve tanıtım çalışmaları yapıldığı takdirde Kuşadası Limanı, Akdeniz Havzası'nda en dikkat çekici kruvaziyer turizmi destinasyonlarından biri olabilecektir.

Kaynakça

- Akyüz, G., (2007),** *Turistik Limanlarda Emniyet Analizi: Bir Ege Limanı'nda Uygulama* (Basılmamış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Altınbaş, Ü. ve Diğerleri, (1997),** *Kuşadası Körfezi ile Büyük Menderes Deltası Kıyı Bandı Oluşum Özellikleri*, Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları I. Ulusal Konferansı, Türkiye Kıyıları 97 Konferansı Bildiriler Kitabı (24-27 Haziran 1997), s.747-754. Ankara.
- Anonim (1982),**Yurt Ansiklopedisi (Türkiye İl İl; Dünü, Bugünü, Yarını), *Aydın Maddesi*, 2. Cilt, s.966-1101, İstanbul.
- Anonim (2010),** *Küresel Ekonomik Krizin Deniz Ticaretine Yansımalarının Etkisel Analizi*, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim (2012a),** *Kuşadası Stratejik Planı (2008-2013)*, Kuşadası Kaymakamlığı, Kuşadası.
- Anonim (2012b),** *Dünyada ve Türkiye'de Kruvaziyer Turizmi ve Kuşadası Limanı*, Kuşadası Ticaret Odası Raporu, Kuşadası.
- Anonim (2012c),** Cruise Lines International Association (CLIA) Industry Update.
- Anonim (2012d),** *Deniz Ticareti Analizleri*, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim (2012e),** *Kuşadası Turizm Analiz Raporu*, Kuşadası Ticaret Odası (KUTO), Kuşadası.
- Anonim, (2012f),** Global Yatırım Holding, *3Ç Finansal Sonuçları*, http://ir.globalyatirim.com.tr/Contents/135/201251119254_20123QFinansalSonuclariSunumu_TR.pdf (Son Erişim Tarihi: 26.02.2014).
- Anonim (2013a),** Cruise Lines International Association (CLIA) Europe, *The Cruise Industry Contribution Of Cruise Tourism To The Economies Of Europe 2013 Edition*.

- Anonim (2013b)**, *Deniz Ticareti İstatistikleri*, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.
- Anonim (2013c)**, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 30 Mart 2004 Tarih ve 25418 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Kıyı Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr> (Erişim Tarihi: 29.09.2013).
- Anonim (2013d)**, Cruise Lines International Association (CLIA) Industry Update.
- Anonim (2014)**, *Kruvaziyer Turizmi İstatistikleri*, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.
- Atalay, İ. ve Mortan, K., (1995)**, *Türkiye Bölgesel Coğrafyası (Resimli ve Haritalı)*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Cavcar, M. ve Diğerleri, (2012)**, *Turizm Ulaştırması*, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2763, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1721, Eskişehir.
- Deniz Ticareti İstatistikleri (2012)**, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Dinçay, İ., (1998)**, *Kuşadası ilçesi Coğrafyası* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enst., Ankara.
- Erdoğan, N., (2003)**, Çevre ve (Eko) Turizm, Erk Yayınevi, Ankara.
- Güzel, K., (2006)**, *Kruvaziyer Turizmin Türkiye'deki Geleceği* (Basılmamış Tezsiz Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, İstanbul.
- İkiel, C., (2005)**, "Muğla Yöresinde İklim Koşullarının İnsan ve Çevre Üzerindeki Etkileri", *Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 Bildiri Kitabı (Prof Dr. İsmail Yalçınlar Anısına)*, 29-30 Eylül 2005, İstanbul.
- İnandık, H., (1958)**, "Türkiye Kıyılarına Genel Bakış", *İst. Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi*, 5 (9), s.50-72, İstanbul.
- İnandık, H., (1964)**, "Türkiye Çevresindeki Denizlerin Başlıca Özellikleri", *İst. Üniv. Coğ. Enst. Dergisi*, 7 (14), s. 9-53, İstanbul.
- Kruvaziyer Turizmi İstatistikleri (2013)** Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, (https://atlantis.udhb.gov.tr/istatistik/istatistik_kruvaziyer.aspx/ Son Erişim Tarihi: 05.11.2013).
- Oral, E.Z. ve Esmer, S., (2010)**, *Ege Bölgesi Kruvaziyer Turizminin Mevcut Durumu ve Geleceği*, Türkiye'nin Deniz ve Kıyı Alanları VIII. Kongresi (27 Nisan-1 Mayıs 2010), s. 805-816, Trabzon.
- Özgüç, N., (2013)**, *Turizm Coğrafyası (Özellikler ve Bölgeler)*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Sınır İstatistikleri (2012)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü.
- Üçışık, S. ve Kadioğlu M., (2001)**, "Türkiye'de Kruvaziyer Turizmi Geliştirme Şartları", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 3 Cilt: 1, s. 83-92, İstanbul.
- www.kusadasi.bel.tr (Son Erişim Tarihi: 10.09.2012).
- www.egeports.com (Son Erişim Tarihi: 10.09.2012).
- www.globalports.com (Son Erişim Tarihi: 05.11.2013).

Kruvaziyer Turizmi 'nde Dikkat Çeken Bir Nokta: Kuşadası Limanı